

PROLOG. UNGDOMMENS FAKKELTOG 17. MAJ 1945

Onsdag den 9. maj 1945 var Erik Haunstrup Clemmensen til aftenkaffe hos overretssagfører Knud Dahl i Sølvgade i København. Dahl havde siden genforeningen i 1920 været stærkt engageret i Sydslesvig-spørgsmålet – en sag, der med Nazi-Tysklands kollaps vakte fornyet dansk interesse, og som i statsminister Vilh. Buhls åbningstale samme dag var blevet ledsaget af en forsikring om, at Danmarks grænse lå fast. Hverken Dahl eller den unge K.U.er, der tillige var bestyrelsesmedlem i Sønderjysk Forenings Ungdom, Haunstrup Clemmensen, var begejstret for denne utvetydige udmelding fra befrielsesregeringen og drøftede over erstatningskaffen, hvad der kunne stilles op.

Befrielsessommeren var spækket med arrangementer og demonstrationer. Snart sagt enhver gruppering i det danske samfund, hvor stort eller lille engagement den end havde haft i modstandskampen, følte et behov for at stå frem under Dannebrog, med frihedskæmperarmbind og hilsen til kongen, for at demonstrere glæde og – ikke mindst – vise, at man også havde været med. Haunstrup Clemmensen fik nu den idé at kombinere to initiativer. For det første var det på tide, at de politiske ungdomsforeninger markerede det nationale sammenhold, bagud fra etableringen af Dansk Ungdomssamvirke i sommeren 1940 og fremad mod en ganske vist uvis, men formentlig friere og løfterigere fremtid. Og for det andet kunne en sådan national manifestation indeholde en appel om at huske på de danske sydslesvigeres særlige situation. Da Haunstrup Clemmensen samtidig sad i bestyrelsen for Dansk Nordisk Ungdomsforbund, lod han sig inspirere af Norges nationaldag, den 17. maj, til at få arrangeret, hvad der i aviserne blev kaldt „Ungdommens frihedsstævne“. I hast kontaktede han sin gode ven fra Københavns Kommunes ungdomsudvalg, D.s.U.eren Børge H. Jensen, sine med-K.U.ere og ledende medlemmer af Dansk Ungdomssamvirke, Knud Gedde og Poul Hjermind. Videre samvirkets formand Hal Koch og to unge mennesker fra de nu stuerene partier, Villy Karlsson fra D.K.U. og Poul Dam fra Dansk Samlings Ungdomsgruppe.¹ De forenede kræfter havde via Dansk Ung-

domssamvirke en stor berøringsflade til det organisatoriske Danmark, og sammen formåede de at skabe et ganske imponerende og stemningsmættet forløb over næsten fire timer.

Onsdag den 16. maj blev det i dagspressen annonceret, at „det er i morgen aften – på Norges frihedsdag – at unge københavnske frihedskæmpere i tre fakkeltog vil drage gennem byen.“ Norges nationaldag, i tidens stemning kåret til frihedsdag, var fra om morgenen blevet fejret på Københavns rådhus og i Rigsdagen. Nu fulgte om aftenen en mindre officiel, men ikke mindre organiseret og tidstypisk manifestation med nordisk islæt. Det er spøgefuldt blevet konstateret, at danskerne i befrielsessommeren var blevet halvt nordmænd² – måske som forsinket og helt farefri hyldest-reaktion på de udeblevne „norske tilstande“ – og nu samledes omkring 50.000 unge i en indbyrdes ydre solidaritet og med en slet skjult dagsorden, båret frem af en underliggende strøm af ungdomsoprør: 21-års valgret og indretning af et mere demokratisk samfund.

En purung pige i mørkegrøn spejderuniform, lidt rundkindet, meget fregnet, med frihedskæmperarmbind om armen og en frejdig opstopper-næse midt mellem de blågrå øjne, som ser lige ud i verden uden at lade sig forknytte af noget som helst. – Det var en type blandt de tusinder af dansk ungdom, som i aftes flokkedes på Grønttorvet for at være med i Ungdommens Frihedsfest.

Nationaltidendes lyrisk højstemte reportage fortsatte i tidens særegne blanding af national patos og melodramatisk billedsprog:

Så langt øjet kunne række, var torvet og gaderne bag det en bølgende menneskemasse, og over hovederne viftede danske, norske og svenske flag, små papirflag, som blev båret i ivrige hænder. Bag ved talerstolen midt på torvet blafrede et kæmpemæssigt dannebrog i aftenvinden, det foldede sig ud som sejlet på et vikingeskib. Og til alle sider stod ungdommen samlet, blege studenter med briller side om side med bredskuldrede, robuste fabriksarbejdere, og spredt mellem dem medlemmer af ungdomsorganisationerne for de yngste, hvoraf mange med stolthed bar frihedskæmperarmbindet.

Kl. 19.30 begyndte mødet med, at et FDF-orkester slog an til sangen *Du danske mand*, mens de nordiske faner blev rullet ud. Mødets leder, Haunstrup Clemmensen, rettede derefter sine tanker og tak til de allierede befriere. „Det er naturligt, at vi unge, før hverdagen begynder, sender tankerne tilbage

DagensKraenik:
Indevindighed
Af H. C. Glah.
Pris: 4.000 kr. 1000 kr. 1000 kr.

Nationaltidende

Vejledningen:
Kjeldsen, Rye og
Andersen.
Pris: 4.000 kr. 1000 kr. 1000 kr.

77. Aargang — Nr. 135

Dagens Nyheder

København — Fredag, 18. Maj 1945

Fra i Dag atter Forbindelse med Bornholm

Amtmænd til København i Dag

Tyskerne er nokoptaget og de tyske Fanger snart transporteret bort

Føreløbig kun Tjenesterejer
For Fremtiden er det dog indlysende, at Bornholm vil blive et selvstændigt amt. Det vil være en betydelig forøgelse af amtets areal, og det vil være en betydelig forøgelse af amtets befolkning. Det vil være en betydelig forøgelse af amtets økonomi, og det vil være en betydelig forøgelse af amtets kulturelle og sociale niveau.

De unge Frihedskæmpers Ansigter i Faklernes Skær

Dansk Brud med Japan og Nanking

Indtræks til den danske Minster i Tokio — Den danske Charge d'Affaires i Nanking tilbageholdes

Russisk General til Bornholm
Den russiske General, som er blevet sendt til Bornholm, er blevet modtaget af den danske Kommando. Generalen er blevet informeret om den danske situation på Bornholm, og han har udtrykt sin forståelse for den danske holdning.

Dr. Ley taget til Fange
Dr. Ley er blevet taget til fange af de amerikanske styrker. Han er blevet transporteret til et fangelejr, hvor han vil blive behandlet som krigsfange.

Store Indholdsløst
Der er blevet fundet store mængder af indholdsløst i et af de tyske skibe, som er blevet taget til fange. Dette indholdsløst er blevet konfiskeret af de amerikanske styrker.

4 Aargange til Hæren, 1 Aargang til Søværnet
Den danske Hær og Søværnet har modtaget deres 4. aargange af nye soldater og sømænd. Dette er et stort succes for den danske forsvarsmagt.

Frihedskær Ungdom hylder Konge og Regering

I Gaar drog Ungdommen i Fakkeltog til Christiansborg

Heldstøt stod hver Nat mod Sky
Den danske ungdom har vist en heldstøt til kongen og regeringen. Dette er et tegn på den danske folks enhed og modstand mod den tyske besættelse.

Riddertrouet har vakt Bekymring i Sydovrig
Riddertrouet har vakt bekymring i Sydovrig. Dette er et tegn på den danske folks frygt for den tyske besættelse.

Et Billede fra Norges Historie
Et billede fra Norges historie. Dette er et tegn på den danske folks interesse i den norske historie.

Riddertrouet paa skibet Opholdstid
Riddertrouet paa skibet Opholdstid. Dette er et tegn på den danske folks frygt for den tyske besættelse.

Vi maas tilføje Næstmænd
Vi maas tilføje Næstmænd. Dette er et tegn på den danske folks frygt for den tyske besættelse.

I Gaar fejrede Norge sin Befrielse
I Gaar fejrede Norge sin befrielse. Dette er et tegn på den danske folks frygt for den tyske besættelse.

Var niende Matarbejds Skilling af Eidsvoldbegens Festspløder ... S. 2

Nationaltidendes forside den 18. maj 1945. Øverst hyldes ungdommen, lænere nede lægges der an til disciplinering.

Selv i Gestapos torturhuler trodsede den fjenden (...) Nu må vi ikke slække af, men haste med at rense ud, også i vort eget sind, hvor alt som nazismen kan have ædt ind i os, må udryddes. Vi tåler ingen blødsødenhed, ingen medlidenhed. Og vi vil især ikke tåle, at man lader de store slyngler gå fri, men hænger de små,

sluttede hun under mængdens bifald.

Udrensning til tops og til bunds blev som tema afløst af et andet af sommerens og efterårets varme emner: Sydslesvig og den danske grænse. Haunstrup Clemmensen havde indskrevet Johan Ernst Christiansen, søn af Flensborg Avis' navnkundige redaktør, Ernst Christiansen, til at minde om de mange dansksindede sydslesvigere, der havde mistet livet eller sad i russisk fangelejr. Og til at udtrykke håb om, at regeringens kategoriske udtalelse om, at grænsen lå fast, måtte blive afløst af det gamle løfte: „I skal ikke blive glemte!“³ Forsamlingen brød herefter ud i begejstring med den gamle sønderjyske sang *Det haver så nyeligen regnet* og fortsatte under ledelse af opera-sanger Erik Sjøberg med et udvalg af Danmarks melodibog. Fra den norske hjemmefront bragte en „navnløs repræsentant“ en varm hilsen, der besvarede med et lykønskningstelegram til kronprins Olav og et trefoldigt leve for Norges frihed.

Første del af stævnet afsluttedes af kirkens og frihedskampens ikon, feltpræsten i den danske brigades uniform, Gestapo-fangen og medstifter af Dansk Samling, Harald Sandbæk: „Mager og asketisk, men med begejstringen luende bag brilleglassene, stod den unge præst, der selv havde døjet så meget under de tyske bødlers pisk, på talerstolen.“ Kirken måtte vælge side,

og det er dansk ungdoms hæder, at den hurtigt fandt ind i rækkerne uden at nogen behøvede at kalde. (...) Vi skal ikke arbejde med lunter og pistoler, men hver finde ind på sin plads hvor forfædrene stod før os. Den samling, vi har nået, vil vi ikke slippe. Vi har kæmpet for at få lov til at være unge igen, men vi har lært, at vi aldrig vil tvinge hinanden.

To minutters stilhed fulgte på Harald Sandbæks tale, hvorefter der blev delt fakler ud til de fremmødte. Faklerne var svenske, 3.000 i alt, fløjet ind dagen i forvejen og en gave fra *Dagens Nyheter*, kunne *Berlingske Tidende* afsløre. Mødet på Grønttorvet var forbi, og fakkeltøget bevægede sig nu mod Christiansborg Slotsplads til FDF-orkestrets toner af sangen *Dengang jeg drog af sted*. På slotspladsen var efterhånden samlet næsten 100.000. Faklerne blev

kastet i stak på et bål, der kunne ses viden om som et symbol på, at mørklægningen var forbi. Haunstrup Clemmensen bød atter velkommen, Gunnar Ipsen vendte tilbage med en tak fra kongen, *Kong Christian* blev sunget, og formanden for D.s.U. i København, Børge H. Jensen, tolkede derpå, med *Berlingske Tidendes* ord, ungdommens hyldest til Danmarks folkestyre. Den højtravende tale blev i sin helhed aftrykt i *Social-Demokraten*. Børge H. Jensens pointe var, at det ikke mindst skyldtes dansk ungdoms heltmodige indsats, at det nu igen var muligt, i overensstemmelse med gammel nordisk retsopfattelse, at frie mænd kunne samles på den danske rigsdag. På tværs af al anden uenighed stod dansk ungdom sammen om, at grundlaget for al politisk gerning i dette land måtte være demokrati og folkestyre. Og D.s.U.-formanden svor en troskabsed til frihedens idealer og lovede ungdommen medansvar og medarbejde.

Ungdommen kaster nu blikket frem mod den fredens gerning, der nu skal øves, mod det genopbygningsarbejde, der nu skal begynde. Vi nærer en absolut tillid til, at den folkevalgte regering og rigsdag, der nu skal løse fredens svære opgaver, vil gøre det beslutsomt og handlekraftigt, i den samme samarbejdets ånd, der har præget befolkningen i disse år. (...) Statsminister – modtag dette fakkeltog, denne ungdommens hyldestdemonstration for frihed og demokrati, som et håndslag fra Danmarks ungdom. Vi står bag Jer i alle bestræbelser for at rense ud, for igen at skabe frisk luft i Danmark. Vi står bag Jer for at sikre kommende generationer mod besættelse og diktatur. Vi står bag Jer i det store arbejde for, at det kommende fredens Danmark også må blive et socialt retfærdigt Danmark. Vi ved, at demokrati og frihed ikke alene er rettigheder, men også pligter, og forrest i kampen for friheden og demokratiet skal I altid finde dansk ungdom.⁴

Børge H. Jensens tale var den planlagte indledning til statsminister Buhls svar, på forhånd drøftet i befrielsesregeringen og på forhånd rundsendt til avisredaktionerne. Fra Christiansborgs balkon tog Buhl det som et løfterigt tegn for landets fremtid, at denne tusindtallige skare var mødt op for at bekende sin tro på folkestyret og troskaben mod den fælles folkelige arv. Christian X havde bedt ham takke for ungdommens hyldest. „Trods årenes tal har kongen så varmt og så harmfyldt som nogen ung fulgt Danmarks tunge skæbne, og jeg ved, at han har følt med jer unge og været stolt over alt, hvad I har udrettet.“ Mens Harald Sandbæk havde været tæt på at inddrage den himmelske Gud, tog Buhl anledning til at inddrage den i disse dage jordiske gud, Christian X, i det indstuderede demonstrationsforløb. På rigsdagens og

regeringens vegne takkede han for den beundringsværdige fasthed, modenhed og disciplin, ungdommen havde udvist helt frem til de sidste nerve-spændte dage.

Herefter blev indholdet mere konkret. Først takkede han for, at ungdommen havde afvist undertrykkernes lokketoner og gennem Dansk Ungdomssamvirke havde opbygget en fast åndelig modstandsfront. Dernæst konstaterede han, at uden ungdommens begejstrede og offervillige indsats kunne den underjordiske kamp mod det nazistiske herrevælde ikke være gennemført. Det var ungdommen, som udgjorde kernen i sabotørgrupperne, og det var ungdommen, der tog det daglige slid i den illegale presse. Heldigvis blev der ikke brug for den store væbnede indsats i befrielsesdagene, fastslog statsministeren. Desto mere var der brug for ungdommen under de kommende fredelige vilkår,

og mere end nogensinde vil kravet om dygtiggørelse og arbejde lyde til Jer. Det er rigsdagens og regeringens opgave gennem lovgivningen at lette Jer vejen hertil. I har vist en strålende ansvarsfølelse for land og folk og for vort frie folkestyre, og *det skal ikke blive glemmt, heller ikke hvad stemmeretten angår.*

Klokken nærmede sig midnat, tankerne sendtes atter til det norske broderfolk, og statsministeren sluttede af med at betragte fakkeltøget som en tilkendegivelse af, at „vi aldrig forgæves vil kalde på Danmarks ungdom“.⁵

Ungdommens fakkeltog var i det ydre betragtet tæt på at være en ren troskabsed fra forsamlingen til befrielsesregeringen i dennes egenskab af repræsentant for demokratiets og frihedens idealer. Såvel Haunstrup Clemmensen som Harald Sandbæk og Børge H. Jensen lod ungdommen kaste blikket fremad mod den kommende hverdag – de så eftertragtede „normale tider“, hvor lunter og pistoler var afløst af fremtidens gerning og det genopbygningsarbejde, som forestod. Der manglede ikke krav om dygtiggørelse og arbejde i Buhls svar. Forunderligt nok blev ungdommens forventninger i retning af udvidet valgret, sociale krav, mere lige adgang til de højere uddannelser, demokratisering af værnene osv. ikke fremført med et eneste ord. Det var dog ellers temaer, der havde simret i de politiske ungdomsorganisationer gennem lang tid og for mindre end en uge siden var indgået i statsministerens åbningstale, nogle mere antydningvis end andre. Buhls takketale var ordrig til det svulstige og temmelig uforpligtende. Med det oplæg, han var blevet præsenteret for, formentlig end-

da havde forhåndsgodkendt, kunne den dårligt blive andet. Ganske bortset fra, at han som repræsentant for den siddende overgangsregering ikke kunne binde sig til ret mange konkrete politiske løfter. Talen havde været forelagt i regeringen, og her var man blevet enig om det eneste virkelig substantielle, nemlig løftet om, at „I skal ikke blive glemt, heller ikke hvad stemmeretten angår“. Den meget åbne formulering dækkede over, at hverken Venstre eller Det radikale Venstre ville være med til den grundlovsændring, som krævedes, hvis valgretten skulle nedsættes til 21 år. Men noget ville være på vej, kunne man enes om. Det skulle vise sig, at det første spæde skridt mod dette noget, nedsættelsen af valgretsaldern fra 25 til 23 år, blev taget otte år senere. Men Buhls svar var blevet opfanget. En måned senere henvendte Dansk Ungdomssamvirke sig med en opfordring til at nedsætte – ikke valgretsaldern – men en ungdomskommission.

NOTER

- 1 Samtale med Haunstrup Clemmensen, februar og september 2000; Poul Dam, marts 2000; interview med Villy Karlsson maj 1984. Jf. Poul Dam. „Efterkrigstiden og ungdomskommissionen“, s. 22 i Niels Peter Arskrog. *At politisere ungdommen. Dansk Ungdoms Fællesråd 1940-1980*. København, 1981, „... og jeg husker, at jeg via Arne Sørensen bad de kommunistiske ministre om at sende en ungkommunist.“ Villy Karlsson husker hændelsesforløbet på samme måde.
- 2 Jf. Thomas Sehested. *Norgeshjælpen. Den danske bistand til Norge under Anden Verdenskrig*. Fondet for dansk-norsk Samarbejde. København, 2000. De forskellige nordiske foreninger havde under besættelsen over 100.000 medlemmer eller 30-50 gange så mange som før krigen.
- 3 *Berlingske Tidende*, 18.5.1945, s. 3. *Social-Demokraten* havde en mere moderat udgave af opfordringen, nemlig at der måtte kunne findes en ordening, der åbnede Sydslesvig for dansk kultur.
- 4 *Social-Demokraten*, 18.5.1945, s. 9.
- 5 *Social-Demokraten*, 18.5.1945, s. 9-10.